

УДК 37.013

СТУДЕНТТЕРГЕ БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ТАРБИЯЛООНУН АКТУАЛДУУ
КӨЙГӨЙЛӨРҮ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИИ И ВОСПИТАНИИ СТУДЕНТОВ
ACTUAL PROBLEMS OF EDUCATION AND TEACHING OF STUDENTS

*Машанова А.С. – И.Арабаев атындагы
Кыргыз мамлекеттик университетинин
педагогика кафедрасынын аспиранты.
Жалал-Абад медициналык колледжинин окутуучусу.
m.ainura1968@mail.ru*

Аннотация: Макалада билим берүү мекемелерине байланыштуу негизги көйгөйлөр көрсөтүлгөн. Биринчи кезекте билим берүү мекемелеринде, бардык субъекттер үчүн класста уюштурулган тыгыз окутуу, студенттер менен окутуучунун ар тараптуу жана ачык байланышта болушу, абалды алдыга жылдырат. Окуу-усулдук иштин жогорку деңгээлин жана анын заманбап талаптарга ылайыктуулугун камсыз кылуу. Жогорку окуу жайларда заманбап маалыматтык мейкиндиктин колдонулушу жана электрондук **online** ресурстарын түрлөрү каралган.

Аннотация: В статье рассматривается концепция образования, образовательных учреждений, а также основные проблемы. Прежде всего, для всех образовательных учреждений и организаций, которые связаны с организованным обучением в классе, комплексные и прозрачные связи между студентом преподавателем. Самый высокий уровень учебно-методической работы и обеспечения его соответствия современным требованиям. Виды *online* электронных образовательных ресурсов, используемых в современном информационном пространстве вуза.

Annotation: Article B rassmatrivaetsya concept, education, obrazovatelnih institution, a site osnovnie problems. The article describes the types of electronic educational resources used in the modern information environment of high school. Examples of electronic resources logically and effectively integrated into distance learning. The ways of development of electronic educational resources for improving the quality of education. The highest level of educational and methodological work and ensuring its compliance with modern requirements.

Ачкыч сөздөр: билим берүү, студент, окутуучу, электрондук ресурстар, билим берүү, алыстын окуу, билим берүүнүн сапаты, маалыматтык, билим берүү мейкиндиги, маалымат технологиясы.

Ключевые слова: образование, студент, преподаватель, электронные ресурсы, дистанционная форма обучения, качество образования, информационное образовательное пространство, информационные технологии.

Key words: Remember, students, prepodavatel, electronic resources, education, distance learning, the quality of education, information education space, information technology.

1. Окутуунун жана тарбиялоонун өткөндөгүсүнө экскурс.

Коомдо жашап туруп андан эркин болуу мүмкүн эмес. Билим берүү тармагы да өтмө мезгилинде башка тармактардай эле бүлгүнгө учурады. Бирок кээ бир тармактардай таптакыр токтоп калбастан, ишмердигин үзгүлтүксүз улантып жатты. Окутуунун жана тарбиялоонун сапаты начарлагандыгына карабастан, сандык көрсөткүчтөр болуп көрбөгөндөй өстү. Мисалы: эгемендүүлүктү алганга чейин Кыргызстанда 9 жогорку окуу жайы болсо, кийинки жылдары 50дөн ашты, мамлекеттик, менчик жана эл-аралык

ЖОЖдорду кошкондо. Ишканалар токтоп, инфраструктуралар бузулуп байланыштардын үзүлүүсүнөн жаштар да жумушсуз көчөдө калышты. Бул жагдайды алдын ала сезген тунгуч президент А.Акаев «жаштар бош жүрбөй, билим алышсын» -деп, окуу жайлардын көбөйүүсүнө шарт түзүп, тоскоол болгон жок. Натыйжада окуу жайлардын саны өтө көбөйүп, көпчүлүгү билим берүүнүн эл-аралык стандарттарына төп келбеген деңгээлде ишмердиктерин жүргүзүштү.

Жакшы жагы: жаштар жумушсуз көчөдө калгандан көрө билим алып жатышты, окуу жайлар арасында атаандаштык пайда болду, билим берүү багытындагы эл аралык стандарттарды үйрөнүү башталды, жаштардын орчундуу бир бөлүгү илим-билимди аркалап өсүүгө багыт алды.

Начар жагы: билим сапаты начарлап, айрыкча акыркы этаптарда, коррупция, паракорлук күч алып, жетекчилердин компетентсиздиги, өз билемдиги өкүм сүрүп, натыйжада окутуучулардын жана тарбиячылардын эмгегин баалоодогу адилетсиздиктер көбөйдү. Маяналардын аздыгынан, ошондой эле окуу жайлардагы моралдык-психологиялык абалдын начарлыгынан көптөгөн мыкты окутуучулар, айрыкча келечектүү жаштар иштерин таштап, мигрант болуп кетишти. Натыйжада билим сапаты кыйла начарлады. Эл аралык эксперттердин баасы боюнча да бул көз караш ого бетер бекемделген.

«Артыңды карабай туруп, алдыга ишенимдүү бир да кадам таштай албайсың» - дейт элде. Союз мезгилинде Кыргызстанда билим берүү, башка постсоветтик республикаларга салыштырмалуу тездетилген темпте өнүккөн. 60-жылдардан баштап эле советтик илим дүйнөдө алдынкы орундарга чыга баштагандыгы белгилүү. Кыргыз ССРинде 9 жогорку, 40тан ашуун атайын орто окуу жайлары ачылып, заманбап материалдык базаларга ээ болгон. Студенттердин саны көбөйүп, билим сапаты дүйнөлүк стандартка төп келген. Аларга илимдин кандидаттары, докторлору жана академиктери сабак беришип, натыйжада кыргызстандык студенттер дүйнөлүк олимпиадаларда байгелүү орундарга жетишип келишкен. Ал мезгилдин дагы бир жетишкендиги – окутуу менен тарбиялоонун ажырымы болгон эмес, ар бир сабактын тарбиялык максаты окутуучу тарабынан милдеттүү түрдө коюлган жана ишке ашырылган. Тарбиялык багытка өзгөчө көңүл бурган окутуучулар көп болгон. Ошол эле учурда экологиялык тарбияга да чоң маани берилген.

2. Окутуу менен тарбиялоо бир бүтүндүк.

Ал эми өтмө мезгилде идеологиялык достуктун вакуумдук оош-кыйыштарына байланыштуу сабактын тарбиялык максаты менен билим берүүчүлүк максаты ажырымга кептелди: «Башкы максат билим берүү, ал эми тарбиялоо башка маселе» - дегендер четтен чыкты. Бул багыт, айрыкча студенттерди улутмандык-патриоттук жана улуттар аралык достуктун идеяларына терең тарбиялоого олуттуу зыянын тийгизди. Студенттерди эле эмес, жалпы элди бул багытта кеңири түшүнүктөргө ээ кылуунун начардыгы – мамлекеттик расмий идеологиянын да чоң кемчилиги болду. Натыйжада улуттар аралык түшүнбөстүктөр, чыр-чатактар, ал тургай коогалаң келип чыгып, мамлекетибиздин эл-аралык аброюна, жалпы элдик моралдык-психологиялык климатына чоң зыян келдирди. Демек, идеологиялык - тарбиялык иштерде, анын ичинде сабактын тарбиялык багытында вакуум менен танаписке жол жоктугун мезгил өзү тастыктады.

Жыйынтыктап айтканда, советтик мезгилдеги окутуу тарбиялоодо эбегейсиз тажрыйба топтолгон. Ал эми азыркы жаңы шарттарда чыгармачылык менен пайдалануу, жакшы жактарын мезгилге ылайыкташтырып колдонуу жетиштүү деңгээлде болбогондугу өкүндүрөт. Ошондуктан мектептерде, атайын орто окуу жайларында жана жогорку окуу жайларында, айрыкча өтмө мезгилде билим сапаты, жана тарбиялык багыт кескин төмөндөгөн. Ошол эле учурда, көпчүлүк окуу жайларда, окуу процессин методикалык камсыздоо жана техникалык жабдуу боюнча иштер интенсивдүү жүргүзүлүп жатат. Окуу

жана окуу - усулдук адабияттар менен камсыздоо жакшырууда. Компьютердик жабдуулар, нускалоочу жана көбөйткүч техникалар алынууда, жана илимий-маалыматтык китепканалар жабдылууда. Бирок аларды эффективдүү пайдалануу көп окуу жайларында талаптагыдай болбой жатат. Окуу-усулдук иштин жогорку деңгээлин жана анын заманбап талаптарга ылайыктуулугун камсыз кылуу максатында лекциялык материалдардын мазмуну жаңыртылууда; окуу, окуу-усулдук куралдар жана колдомолор басылып чыгууда. Усулдук көрсөтмөлөргө маалыматтык – дидактикалык блок жыл сайын жаңыртылып жаткан окуу жайлар арбын. Ошондой эле эскилиги жеткен көрсөтмө куралдар менен отурган окуу жайлар да четтен чыгат. Практикалык сабактарды техникалык жактан камсыздоо барган сайын жакшырууда. Окутуунун инновациялык технологиясы (интерактивдүү усулдар) окуу жайларында улам көбүрөөк колдонулууда. Көпчүлүк окуу жайларда электрондук китепкана жана сабактар боюнча окуу усулдук база түзүлгөн. Бир катар жогорку окуу жайларда абитуриенттерди тестирилөөнүн электрондук **online** системасы киргизилип, ал жогорку окуу жайдын келечектеги студентинин өзүнүн билимин жана жөндөмдүүлүгүн алдын ала тестирилөөдөн өткөрүүсү жана өзүнүн келечектеги студент катары потенциалын билүү үчүн пайдаланылат. Бирок тилекке каршы жалпы республикалык тестирилөөнүн жыйынтыгы көрсөткөндөй, алардын бир бөлүгүнүн алган упайы аттестаттын бааларына дал келбейт. Бул болсо мектептерде да окутуу сапаты начар болуп жаткандыгын айгинелейт. Мындан окуу жайлар менен мектептердин байланышын жана кызматташтыгын чыңдоо көйгөйү пайда болууда. Ошондуктан көпчүлүк окуу жайларда ишеним жана маалымат үналгылары иштеп, алар аркылуу келерки окуу жылына кабыл алуу жөнүндө маалыматтарды алышат.

Мына ушундай максаттарда окуу жайлар региондордо дистантчыларга жардам көрсөтүү жана кесипке багыттоо иштерин жүргүзүү үчүн борборлорду ачып жатышат. Муну менен окуу жайлардын өкүлдөрү жалпы республикалык тестирилөөгө сөзсүз даярдык көрүү жана тапшыруу боюнча үгүт иштерин жүргүзүүдө. Бирок анын эффективдүүлүгүнүн бир катар ЖОЖдордо начар болуп жатышы көйгөй жаратууда.

Кыргызстандын окуу жайлары модулдук технология боюнча окутуу ыкмасын жакшы өздөштүрүп жатышат. Ошондуктан өлкөнүн булуң-бурчундагы кесиптик окуу жайлардан, өндүрүштүн устаттары келип катышкан семинарларды өткөрүп туруусу зарыл. Негизги максат, модулдук технология боюнча окутуу ыкмасын тажрыйба жүзүндө көрсөтүп, бул ыкманы кесиптик техникалык билим берүү тутумуна жайылтуу.

3. Модулдук технология – жаны ыкма.

Модулдук технология бул окутуунун эң бир натыйжалуу ыкмаларынын бири. Аз убакыттын ичинде атайын иштелип чыккан модулдук элементтер, башкача айтканда иштелмелер аркылуу тиешелүү тармактагы кесипкөй жумушчу адистерди даярдай алат. Семинарларда катышуучулары өз тажрыйбалары менен бөлүшүп, ар бир топко жетекчи бекитилип, ошол эле окуу жай тарабынан иштелип чыккан модулдук элементтер менен иш алып барышат. Тилекке каршы, жогоруда айтылган натыйжалуу окутуу жана башкаларга жайылтуу региондордо өтө эле сейрек кездешет. Мындай ыкма жогорку жана атайын орто окуу жайларында да кеңири практикаланса жакшы натыйжаларга жетишип, сабактын эффективдүүлүгү алда канча жогоруламак. Чындыгында модулдук технология боюнча окутуу ыкмасына окуу жайлардын көпчүлүгү эчак өтүшкөн. Бирок аны жогорку деңгээлдеги тажрыйбага айлантыша элек, башкача айтканда анын потенциалдык мүмкүнчүлүктөрүн толугураак пайдалана албай жатышат. Жогорку билим берүүнү уюштуруу жана окуу сапатын жакшыртуу менен бир катарда удаалаш турган абдан маанилүү маселе – бул тарбия маселеси. Муну көз жаздымда калтыруу-мамлекеттин келечегине болгон кайдыгерлик. «Тарбия берүү - улуу иш, ошол иш аркылуу адамдын

келечек тагдыры чечилет» - деп орустун улуу сынчысы В. Г. Белинский айткандай, студенттин өзү сүйгөн кесипке ээ болуусу, кесипти туура тандоосуна гана байланыштуу болбостон, анын үстүндө эмгектенип, мыкты адамдык сапаттарга ээ болуп, келечектен өз ордун табуусуна жетишүү, окутуучу-педагог тарабынын ишке ашырылуусун дасыккан тарбиячылар жакшы түшүнүшөт. Көпчүлүк мугалимдер бир сырдуу келип, студенттер менен ачык дидактикага барышпайт жана өздөрүн студенттердин деңгээлине түшүрүүнү жактыра беришпейт да, студенттер үчүн ал мугалим «сыр сандык» бойдон көпкө чейин кала берет. Ал эми психологияны мыкты түшүнгөн мугалим, ар кандай кырдаалдан чыгып кетүүнүн жолун өзүнчө издесе, психологияны жакшы түшүнө бербеген мугалим өзү чечүүгө тийиш болгон маселени педагогикалык кеңешмелерге көтөрүп чыгып, коллектив менен чечүүгө аракеттенет, же окуу жайдын жетекчилеринин чечип берүүсүн талап кылгандай маселе көтөрүшөт. Мугалим ошол эле учурда өзүнүн алсыздыгын гана көрсөтпөстөн, өзүнүн милдетин «окуу жайдын администрациясы чечип бериш керек»- деген таризде көшөрүп туруп алат. Ошондуктан окуу жайдын жетекчилери да психологиялык жактан билимдүү болушу педагогиканын бирден бир талабы болуп эсептелинет. Беш манжа бирдей эмес, мугалимдер да баары эле калыпка салып койгондой бирдей эмес. Бири жароокер, сүйкүмдүү, боорукер болсо, бири жогорудагы мугалимдей кекчил, студенттин психологиясы менен эсептешпеген, орой болушу мүмкүн. «Сапаттуу билим» деп күн сайын беш убак азан айтсак да, сапатка жетише албайбыз. Сапаттуу билим берүү үчүн сапаттуу даярдык керек.

4. Жаңыча иштеген жетекчилер, окуу жайлар жана актуалдуу көйгөйлөр.

«Азыркы жаш муундар кантип тарбия алат, кайда барат? Дүйнө таанымы калыптана элек жаш муундарды азыркы коомдун адам табиятына туура келбеген жат адаттарын кантип коргоп кала алабыз?» – деген суроо жүрөктү өйүйт. Бул маселелерге чындыгында мамлекеттик жетекчилер да, коомчулук да анчалык маани берип ойлобогондугу көрүнүп турат. Ошондуктан өлкө ичинде жаштар арасында жүрөк үшүтөрөлүк жоруктар, терс жүрүм- турумдар өтө көп байкалууда. Качан гана ошол окуялар коомчулукка дүң болгондо гана анын кесепеттерин издей баштайбыз жана чара көрүү боюнча тигил же бул иштерди аткаргандай көрүнүп, үстүртөн маани берип келебиз. Ошол терс көрүнүштөр эмненин негизинде, кандайча, кантип пайда болду? Ага толук кандуу маани берип, проблеманын ички маанисин терен түшүнбөйбүз, же түшүнсөк да маани бербейбиз. Кыргыз коомчулугунда мекенчилдик сезим улам бошондоп, аскердик мамлекеттик кызматтардын кадыр-баркы улам төмөндөп, ал туруктуу көрүнүшкө айлана баштады. Көптөгөн изилдөөлөр көрсөткөндөй азыркы жаштарыбыздын жарымынан көбүрөөгү же 50%дан көбү өнүккөн өлкөлөрдө АКШда, Японияда, Германияда, Францияда, Россияда жашагылары келишет. Башка өлкөлөрдүн атуулу болууга даяр. Ошондуктан мектептен баштап атайын орто окуу жайларында, жогорку окуу жайларда мекенчилдикке тарбиялоо ишин активдештирип, жаштардын Ата-Журтту, туулган жерди сүйүү, ага кам көрүү жөнүндө кеңири түшүнүк берүү менен студенттин адеп-ахлактык тарбиясын кенейтүү зарыл. Ар кандай терс көрүнүштөрдүн келип чыгышына, анын ичинде мекенчилдик сезимдин бошондугуна жана адеп-ахлактык кризистин пайда болушуна төмөнкүдөй себептерди белгилесек болот:

1. Экономикалык кризиске байланыштуу ата-энелердин күнүмдүк тиричилик менен гана алек болуп, балдарга жетиштүү деңгээлде көңүл бурбагандыгы.
2. Көпчүлүк ата-энелердин балдарын таштап, иштөө үчүн Россияга, Казакстанга, Турцияга ж.б. өлкөлөргө кетип жаткандыгы.

3. Мугалимдик кадрларга мамлекет тарабынан жакшы камкордук болбошу (маянанын аздыгы, социалдык жактан корголбошу, жаш мугалим үчүн тиешелүү шарттын жоктугу).
4. Окуу жайлар менен ата-энелердин ортосундагы байланыштын жоктугу.
5. Ата-энелердин балдарына карата көзөмөлдүн жоктугу.
6. Массалык маалымат каражаттарында терс маалыматтардын жарыяланышы, көрсөтүлүшү, боевик, порнографиялык фильмдердин көрсөтүлүшү.
7. Интернет аркылуу зыяндуу маалыматтар менен кабардар болушу.
8. Окуу китептеринин тарбиялык маанисине жетишээрлик көңүл бурулбашы.
9. Билим берүү мекемелери окутууга гана көңүл буруп, тарбия иштери экинчи планда калып жаткандыгы.
10. Ата-энелер чогулушунда тарбия маселесине басым жасалбастан, окуу жайларды, мектептерди каржылоого көбүрөөк басым жасалгандыгы.
11. ЖОЖ-мектеп байланышынын жоктугу.

«Кыргызстан жан башына салыштырганда жогорку билим алгандардын саны боюнча биринчи орунда турат, ал эми билим деңгээли боюнча акыркы орунда турат» («мугалимдер дүйнөсү», №1(43), январь 2015 жыл, 3-бет). Бул корсоткуч кашкайган нагыз чындык. Демек, сандык көрсөткүчтөрдөн сапаттык көрсөткүчтөргө өтүү мезгили эчак эле келген. Окутууну жана тарбиялоону үзгүлтүксүз, биримдикте жүргүзүүгө аракеттер жасалыш зарыл. Материалдык базаларды чыңдоо, жаңы технологияны өздөштүрүү, өркүндөтүлгөн окуу китептерин басып чыгаруу эң биринчи жолго коюлуп, билим берүүдө эң байсалдуу антикоррупциялык долбоорлор жаралышы өтө зарыл. Мына ушундай аракеттердин натыйжасында студенттерди окутуунун жана тарбиялоонун актуалдуу көйгөйлөрү бир кыйла азаят.

Корутунду:

Жыйынтыктап айтканда учурдагы студенттерди окутуунун жана тарбиялоонун актуалдуу көйгөйлөрү төмөндөгүлөр:

- окуу жайлардын ыксыз көбөйүүсү, сандык көрсөткүчтөрдөн, сапаттык көрсөткүчтүн төмөндөөсү;
- окутуу менен тарбиялоонун ажырымы, өтмө мезгилдеги идеологиялык вакуумдун жаштарга таасири (жоготулган муун);
- өткөндүн мезгил сыноолорунан өткөн жакшы жактарын, салттарын иргеп кабыл албоо, коомдук тарбиянын жетишсиздигинен индивидуализмдин жана ашынган эгоизмдин (өзүмчүлдүктүн) өсүүсү;
- модулдук технология боюнча окутуу ыкмасын киргизүү жана терең үйрөнүүнү кечендетүү;
- окуу процесстерин эффективдүүлүгүн жана сапатын жогорулатууда маалыматтык технологиялардын маанисин жеткиликтүү түшүнбөстүк. Салттуу окутууга өтө эле өзгөчө артыкчылык берүү, жаңы окуу технологиясынын негизи болгон коммуникацияны өнүктүргөн маалыматка оңой жетүүгө жол берген корпоративдик маалыматтык тармакка, электрондук китепкана базасына, мультимедиа борборлоруна маани бербестик, же аларды түзүүгө жана өркүндөтүүгө каражаттын жоктугу;
- өз билимин тынымсыз көтөрүүгө, квалификациясын жогорулатууга маани бербөө, же шарттын жоктугу.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Республикалык гезит «мугалимдер дүйнөсү» №1 (43), 2015жыл.
2. Обл. газета «Акыйкат» №47(824) декабрь 2017-жыл.

3. «Кутбилим» коомдук-педагогикалык илимий популярдуу басылмасы.
4. Газета «Дил». Облустук коомдук-саясий, педагогикалык гезит. декабрь 2015-жыл №15-16(770).
5. Макала «Элдин келечек тагдыры – туура уюштурулган тарбияда»
М. Найманбаев, ЖАМУнун педогогика жана психология кафедрасынын башчысы,
п.и.к. доцент.
6. Баженова И.Н. Педагогикалык изденүү. - М. 1990.
7. Исаков Б. Сабат санжырасы. - Б. 1993.